

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง¹

กรวรรณ จันทรวดี²

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของนักแสดงตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งมีทฤษฎีว่าด้วยทรัพย์สินส่วนบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง โดยศึกษาควบคู่ไปกับกฎหมายระหว่างประเทศคือ อนุสัญญากรุงโรมในเรื่องหลักการพื้นฐานในการให้ความคุ้มครองตามอนุสัญญา รวมถึงสิทธิของนักแสดงตามอนุสัญญาดังกล่าว อีกทั้งได้ศึกษาความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า หรือความตกลงทริปส์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง และยังได้ศึกษาถึงสนธิสัญญากรุงปักกิ่งว่าด้วยการแสดงเป็นภาพและเสียงด้วย รวมถึงกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย เพื่อให้ทราบถึงความต่างหรือคล้ายกันกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้ ได้ทำการวิเคราะห์ในประเด็นปัญหากฎหมายในเรื่องปัญหาการกำหนดคำนิยามของคำว่า “นักแสดง” ปัญหาความแตกต่างระหว่างสิทธิของผู้สร้างสรรค์ ในลิขสิทธิ์ กับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง และปัญหาเรื่องการตกทอดของสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง ทั้งหาข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่า การให้ความคุ้มครองสิทธิของนักแสดงตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 นั้นยังมีความไม่ชัดเจน ไม่ครอบคลุมด้วยกันอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาประการแรกคือ ปัญหาการกำหนดคำนิยามของคำว่า “นักแสดง” ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ให้ความหมายว่า “ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้องกล่าว พากย์ แสดงตามบทหรือในลักษณะอื่นใด” ซึ่งจากนิยามข้างต้นจะเห็นว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยให้ขอบเขตความหมายของคำว่า “นักแสดง” ไว้ในลักษณะที่ค่อนข้างกว้างและอาจก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนได้ เนื่องจากถ้อยคำที่ว่า “...ในลักษณะอื่นใด” ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนว่า บุคคล

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศิริ บัวสุวรรณ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ พชรดา เอื้อวรรณกิจ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ซึ่งได้แสดงท่าทางในลักษณะอื่นใดที่ไม่ใช่न्छคนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้องกล่าว พากย์ แสดงตามบทหรือกระทำการใด ๆ ออกมา จะมีผลทำให้บุคคลซึ่งได้กระทำการดังกล่าว กลายเป็นนักแสดงผู้มีสิทธิและได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ด้วยทั้งสิ้น หรือไม่

โดยจากความไม่ชัดเจนของคำนิยามดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการตีความนิยามความหมายที่แตกต่างกัน ได้สองประการคือ ประการที่หนึ่ง นักแสดงที่จะได้สิทธิของนักแสดงตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ต้องเป็นการแสดงออกจากการวรรณกรรมหรือศิลปกรรม กล่าวคือเป็นการตีความโดย พิจารณานักแสดงเป็นเพียงผู้ที่ทำการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความหมายของงานวรรณกรรมหรือนาฏกรรม อันมีลิขสิทธิ์ไปสู่สาธารณชน โดยที่นักแสดงไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมหรือนาฏกรรมอันมี ลิขสิทธิ์นั้น ฉะนั้น หากการแสดงใดของนักแสดงไม่ได้เกิดขึ้นจากการแสดงตามบทวรรณกรรมหรือ นาฏกรรมแล้ว ก็ย่อมไม่ได้มาซึ่งสิทธิของนักแสดง อันเป็นการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาประกอบเข้ากับสิทธิ ของนักแสดง และการตีความประการที่สองคือ นักแสดงที่จะได้สิทธิของนักแสดงตามมาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่จำเป็นต้องแสดงออกจากการวรรณกรรมหรือศิลปกรรม กล่าวคือเป็นการ ตีความบทบัญญัติในลักษณะขยายความออกไปและเห็นว่าเป็นบทบัญญัติกว้าง ๆ ซึ่งสามารถให้ความหมาย ครอบคลุมไปถึงการกระทำในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ด้วย และเพื่อเป็นการรองรับประเภทของ นักแสดงที่อาจมีเพิ่มขึ้นในอนาคต

ปัญหาประการที่สองคือ ปัญหาความแตกต่างระหว่างสิทธิของผู้สร้างสรรค์ ในลิขสิทธิ์ กับ สิทธิ ของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง เนื่องจากระบบลิขสิทธิ์แบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือระบบลิขสิทธิ์ โดยที่ ในระบบนี้ยึดถือหลักที่ว่า ลิขสิทธิ์คือสิทธิที่จะห้ามมิให้มีการทำซ้ำหรือลอกเลียนซึ่งงานที่ปรากฏออกมา เป็นรูปร่างแล้ว กล่าวคือให้ความคุ้มครองเจ้าของสิทธิเพื่อต่อต้านการทำสำเนาจากงานโดยไม่ได้รับอนุญาต และส่งเสริมรวมทั้งกระตุ้นการเผยแพร่ซึ่งงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นระบบที่เน้นตัววัตถุที่เป็นที่รองรับ สิทธิมากกว่าที่จะเน้นการสร้างสรรค ในขณะทีระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์มีฐานความคิดมาจากทฤษฎีหลัก ยุติธรรมทางธรรมชาติ ที่มุ่งเน้นถึงสิทธิในงานที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์อันมีลักษณะเฉพาะตัวและงาน นั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจและวิญญาณของผู้สร้างสรรค์ เมื่อโดยลักษณะธรรมชาติของการแสดง เป็น การที่นักแสดงต้องทำการแสดงผ่านตัวของเขา ผ่านเสียง ผ่านการเคลื่อนไหว กระทั่งอารมณ์และจินตนาการ จึงเกิดปัญหาว่าการแสดงของนักแสดงสัมพันธ์กันกับสิทธิของผู้สร้าง- สรรคในฐานะนักแสดงหรือไม่ อย่างไร

ปัญหาประการที่สาม คือปัญหาการตกทอดของสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดงตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 51/1 นั้นมีลักษณะและมืออยู่อย่างไร กล่าวคือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 51/1 กำหนดว่า เมื่อนักแสดงถึงแก่ความตายทายาทของนักแสดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับตามสิทธิของนักแสดงได้ตลอดอายุแห่งความคุ้มครองสิทธิของนักแสดง ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการคือ สิทธิในการที่จะแสดงว่าตนเป็นนักแสดงในการแสดงของตน และสิทธิที่จะห้ามผู้รับโอนสิทธิของนักแสดงหรือบุคคลอื่นใดบิดเบือน ตัดทอน ดัดแปลงหรือทำโดยประการใดแก่การแสดงนั้นจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของนักแสดง จะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายกำหนดให้ทายาทของนักแสดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับตามสิทธิของนักแสดงได้ตามที่กล่าวไป แต่ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กลับไม่ปรากฏถึงความหมายของคำว่า “การแสดง” จึงทำให้เกิดปัญหาว่า การแสดงของนักแสดงที่จะตกทอดแก่ทายาทนั้นจะสามารถตกทอดได้หรือไม่ อย่างไร

หากพิจารณาในการยกร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยนั้นผู้ร่างได้นำเอาอนุสัญญากรุงโรมมาเป็นแนวทางในการพิจารณา ซึ่งในอนุสัญญากรุงโรมได้กำหนดคำนิยามของคำว่า “นักแสดง” ในตอนท้ายว่า “...การแสดงในลักษณะอื่นใดซึ่งงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม” ซึ่งเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แล้ว ไม่ปรากฏคำดังกล่าวเช่นในอนุสัญญากรุงโรม แต่ได้มีการบัญญัติข้อความในลักษณะกว้าง ๆ กล่าวคือ “...การแสดงในลักษณะอื่นใด” จึงทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าผู้ร่างมีเจตนาจะให้ครอบคลุมถึงการแสดงทุกประเภทไม่ว่าจะการแสดงนั้นจะได้รับความคุ้มครองในฐานะเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์หรือไม่ก็ตาม

จากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของนักแสดงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง จะเห็นว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของนักแสดงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ในแต่ละประเด็นปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาการกำหนดคำนิยามของคำว่า “นักแสดง” ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขของผู้ศึกษา คือ ผู้ศึกษาเห็นว่านักแสดงนั้นเป็นผู้ที่ถ่ายทอดการแสดงโดยผ่านบุคลิกลักษณะความเป็นตัวตนของตนเองด้วยความวิริยะอุตสาหะ ด้วยการทุ่มเทแรงกาย กำลังสมองในการตีความบทเพื่อถ่ายทอดการแสดงให้ออกมาสู่สาธารณชนอย่างลึกซึ้งที่สุด ซึ่งสิ่งที่แสดงออกมานั้นครอบคลุมการแสดงทุกประเภท โดยไม่จำเป็นต้องแสดงจากงานอันมีลิขสิทธิ์มาก่อนก็ได้ และไม่จำเป็นต้องแสดงจากงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม

หากในอนาคตมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย จึงควรปรับปรุงความหมายของคำว่า “นักแสดง” ให้รวมถึงการแสดงที่ไม่ได้แสดงโดยเกี่ยวเนื่องกับงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม

ด้วย และนักแสดงจะแสดงจากงานอันมีลิขสิทธิ์หรืองานอันไม่มีลิขสิทธิ์ ก็สมควรมีสิทธินักแสดงทั้งสิ้น โดยแก้ไขให้เกิดความชัดเจนเพื่อให้มีแนวทางที่จะคุ้มครองนักแสดงได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยบัญญัติ นิยาม คำว่า “นักแสดง” หมายความว่า “ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ การแสดงที่ไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า การแสดงของนักกีฬาประเภท ยิมนาสติกลีลา นักกีฬาระบำได้น้ำ การเต้นบอลรูม การเต้นสเกิร์ตน้ำแข็งประกอบลีลา การแสดงพหุศิลป์ การแสดงศิลปนาฏศิลป์ การเดินแบบ หรือการแสดงออกศิลปะพื้นบ้าน”

2. ปัญหาความแตกต่างระหว่างสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในลิขสิทธิ์กับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขของผู้ศึกษา คือ ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อให้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยให้แสดงออกถึงการให้ความสำคัญ สำคัญในเรื่องสิทธิของผู้สร้างสรรค์เท่าเทียมกันกับสิทธิทางเศรษฐกิจสอดคล้อง และเป็นไปตามการคุ้มครองผู้สร้างสรรค์งานที่คุ้มครองในระบบโครงสร้างคู่คือแยกการคุ้มครองสิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิของผู้สร้างสรรค์ออกจากกันอย่างชัดเจน เห็นควรให้เพิ่มข้อความเรื่องสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในคำนิยามของคำว่า “ลิขสิทธิ์” ให้มีความหมายรวมไปถึงสิทธิของผู้สร้างสรรค์ด้วย และเพิ่มนิยามคำว่า “สิทธิของผู้สร้างสรรค์” ที่เป็นสิทธิโดยแท้ของผู้สร้างสรรค์ ลงในมาตรา 4 ควบคู่กับลิขสิทธิ์ด้วย เพื่อที่จะทำให้เกิดคำจำกัดความที่เป็นหนึ่งเดียวและสามารถใช้ให้เหมือนกัน และยังแสดงให้เห็นว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยนั้นให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิของผู้สร้างสรรค์แยกออกจากกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและปรับใช้มากยิ่งขึ้น

3. ปัญหาการตกทอดของสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดง ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขของผู้ศึกษา คือ ผู้ศึกษาเห็นว่าการแสดงหรือสิ่งที่นักแสดงออกผ่านตัวตนของเขา ผ่านร่างกาย สีหน้า น้ำเสียง การเคลื่อนไหว อารมณ์ ไปจนถึงจินตนาการของเขา ซึ่งหากพิจารณาจากทางการกระทำแล้วนักแสดงก็คือศิลปิน แต่อีกนัยหนึ่งของการถูกกระทำนักแสดงเองก็เป็นเครื่องมือในการแสดงเช่นกัน โดยสภาพแล้ว เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้เป็นนักแสดงไม่อาจโอนไปให้ผู้อื่นหรือแม้กระทั่งทายาทได้ ดังนั้นสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดงจึงไม่อาจตกทอดสู่ทายาทของนักแสดงได้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในมาตรา 51/1 โดยการเปลี่ยนจากคำว่า “การแสดง” เป็น “สิ่งบันทึกการแสดง” เพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมทั้งสิ่งบันทึกที่มีเพียงภาพเพียงเสียงหรือมีทั้งภาพและเสียงของการแสดง และเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดงครอบคลุมถึงการแสดงในงานโสตทัศนวัสดุด้วยเพื่อให้ทายาทของนักแสดง เพื่อให้ทายาทของนักแสดงมีสิทธิฟ้องร้องบังคับตามสิทธิดังกล่าวได้ตลอดอายุแห่งการคุ้มครองสิทธิของนักแสดง

เอกสารอ้างอิง

คมนันทะนงชัย ฉายไฟโรจน์. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับสมบูรณ์.

กรุงเทพมหานคร: บานานา สวีท, 2555.

จิรศักดิ์ รอดจันทร์. ลิขสิทธิ์ หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อคุ้มครองและแสวงหาประโยชน์
จากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

รัชชัย ศุภผลศิริ. กฎหมายลิขสิทธิ์ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติกรรม, 2544.

อำนาจ เนตยสุภา. คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน
, 2558.